

9. Tkachenko V.B., Pisareva S.P. Vliyanie kompleksnoy programmyi psiho-somaticheskoy reabilitatsii na sostoyanie ploda u beremennyih grupp riska razvitiya preeklampsii // Aktualnyie problemyi perinatologii i psihologii roditelstva. Tematicheskii vyipusk zhurnala «Prakticheskaya psihologiya». – M. - # 2 (36). – 2008. – S. 83-85.

Zbrozhyk E.V. Medical-psychological correction of women who delivered preterm infants. In the article the principles of organization of psycho assistance to women who gave birth to premature babies. Analyzes modern medical technologies that contribute to increasing the number of premature babies. By emphasizing that the study of perinatal psycholohiyiyi prove the necessity of harmonious contact of mother and child dyad and see this as a single socio-biological system. The author proposed system of psychological and physical rehabilitation, in which mother and child are medical factors to each other on the background of individualized treatment and recovery facilities, which determined the purpose of our study: improving the efficiency of nursing preterm infants by developing and implementing a comprehensive program of psychological treatment in biosociological system "mother-child".

Key words: birth, premature baby, psychocorrection of mothers, biosocial system "mother-child".

УДК 159.943+355

Іванова О.А.

МОДЕЛЬ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ПОВЕДІНКИ ЖІНОК-ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Іванова О.А. Модель саморегуляції поведінки жінок-військовослужбовців. В статті розглянуто сутність та структуру саморегуляції поведінки жінок-військовослужбовців як зовнішню мимовільну та внутрішню довільну цілеспрямовану активність людини з багаторівневою детермінацією. Вона включає в себе різні сфери психічної організації людини у їх поліфункціональній цілісній взаємодії відповідно до умов діяльності, з розрахунку раціонального й ефективного використання наявних психічних ресурсів. Розроблено структурно-функціональну модель саморегуляції поведінки жінок-військовослужбовців, в якій представлені види, форми, рівні, механізми та поведінкові прояви, встановлено взаємозв'язок механізмів саморегуляції поведінки з відповідними психологічними характеристиками.

Ключові слова: поведінка, саморегуляція, механізми саморегуляції, модель саморегуляції, жінки-військовослужбовці.

Іванова Е.А. Модель саморегуляции поведения женщин-военнослужащих. В статье рассмотрена сущность и структура саморегуляции поведения женщин-военнослужащих как внешняя произвольная и внутренняя произвольная целенаправленная активность человека с многоуровневой детерминацией. Она включает в себя различные сферы психической организации человека в их полифункциональный целостной взаимодействия в соответствии с условиями деятельности, из расчета рационального и эффективного использования имеющихся психических ресурсов. Разработана структурно-функциональная модель саморегуляции поведения женщин-военнослужащих, в которой представлены виды, формы, уровни, механизмы и поведенческие проявления, установлена взаимосвязь механизмов саморегуляции поведения с соответствующими психологическими характеристиками.

Ключевые слова: поведение, саморегуляция, механизмы саморегуляции, модель саморегуляции, женщины-военнослужащие.

Вступ. Проблема регуляції та саморегуляції людської поведінки, форм і способів її становлення в психології розробляється достатньо давно. Психічний рівень регуляції є провідним у поведінці людини, саме він дозволяє здійснювати найбільш адекватний інформаційний обмін, дає можливість пристосовуватися до життєвого середовища, створювати його. Психологічна регуляція поведінки

нки є одним з основних факторів, що забезпечують успішну соціальну, інтелектуальну, професійну адаптацію суб'єкта протягом всього життєвого шляху.

Проблема саморегуляції поведінки особистості розглядається українськими та зарубіжними вченими у різних змістових аспектах: емоційну саморегуляцію (О.Я. Чебикін, Я. Рейковський, О.П. Саннікова та ін.), вольову саморегуляцію (В.О. Іванніков, Є.П. Ільїн, В.К. Калін, В.К. Котирло, Н.П. Рапохін, П.А. Рудик, В.І. Селіванов, Б.М. Смірнов та ін.), інтелектуальну саморегуляцію (Ю.М. Кулюткін, В.О. Моляко, І.М. Семенова, С.Ю. Степанова, О.К. Тихомиров, Н.І. Пов'якель та ін.), стильові аспекти саморегуляції у контексті довільної активності людини (Л.Г. Дика, О.А. Конопкін, В.І. Моросанова, Є.М. Коноз, Р.Р. Сагієв та ін.), саморегуляцію поведінки особистості у контексті активності людини як суб'єкта власної поведінки й діяльності (К.О. Абульханова-Славська, М.Й. Боришевський, В.В. Клименко, С.Д. Максименко, В.О. Моляко, А.К. Осницький, В.І. Осьодло, М.В. Савчин, В.О. Татенко, О.Я. Чебикін та ін.). Дослідження вітчизняних вчених (М.С. Корольчук, М.В. Макаренко, О.П. Макаревич, В.М. Невмержицький, В.І. Осьодло, В.В. Стасюк, О.Ф. Хміляр) показують, що завдання вивчення особливостей регуляції поведінки військовослужбовців в сучасних умовах викликів та загроз залишається гостро актуальним і невирішеним.

Метою статті є розроблення та побудова теоретичної моделі саморегуляції поведінки жінок-військовослужбовців.

Основні результати дослідження. Для українських жінок-військовослужбовців сьогодні основними причинами виникнення різного роду проблем у військових підрозділах є: недоліки в організації та несприятливі умови служби, недосконалість забезпечення та розподілу відпусток, несення служби в нарядах, перспектив службового зростання; недоліки в діяльності керівників (помилковість рішень, недостатня компетентність, особливості стилю керівництва тощо); протиріччя в інтересах колег з підрозділу, порушення внутрішньогрупових норм поведінки, а також їх особистісні особливості й інші причини [11].

Для жінок-військовослужбовців важливими детермінантами побудови поведінки в професійному середовищі, порівняно з чоловіками, виступають: більш виразне емоційне забарвлення міжособистісної взаємодії, періодична зміна настрою, уважність до опонентів (добре помічають відтінки переживань, міміку, витончено вловлюють настрій), обережність та тактовність у висловлюваннях, легкість входження встановлення соціальних контактів, достатньо вільне вираження своєї думки під час міжособистісної взаємодії, співчуття, співпереживання, уміння підтримати, виразний прояв комунікативних якостей [11].

Спираючись на визначені особливості військово-професійної діяльності жінок та проведені дослідження Т.П. Вісковатової [3], Г.Ш. Габдрєєвої [4] актуальними є погляди щодо рівневої концепції регуляції станів у системі життєдіяльності – активності людини – ієрархічно побудованої за принципом супідрядності. Вибір суб'єктом оптимальних міжособистісних відносин, поведінки, діяльності й психічного стану забезпечує зовнішній блок регуляції, як відкрита частина функціональної системи, а пристосувальну діяльність організму – за-

крита частина системи внутрішнього блоку – процеси, спрямовані на збереження гомеостазу. Соціально-психологічний є найвищим рівнем системи та забезпечує регуляцію міжособистісних відносин. Особистісний рівень регулює поведінку особистості. Рівень психічних процесів визначає особливості керування й регуляції діяльності. Рівень психічних станів забезпечує керування й регуляцію психічних рівнів реагування, що проявляються у вигляді переживань. Рівень регуляції функціональних станів визначається динамічними проявами соматичного та вегетативного відділів периферичної нервової системи, що іннервують м'язи та внутрішні органи відповідно. У взаємопов'язаній цілісній системі регуляції вищі рівні мають більш інтегровані властивості та вагу, а зв'язки між близькими рівнями є прямими впливами, між віддаленими – можуть бути як прямими, так і опосередкованими проміжними рівнями системи.

Таку позицію у контексті нашого дослідження доповнюють уявлення Л.М. Веккера про тріаду когнітивних, емоційних і регулятивно-вольових психічних процесів, що обґрунтовують виділення трьох основних областей контролю поведінки [15, с. 9].

Як справедливо зазначають О.О. Сергієнко, Г.А. Віленська, Ю.В. Ковальова, довільність в організації власної поведінки, свобода вибору і дії (свобода волі) складають невід'ємну частину контролю власної поведінки [15]. Досягнення довільного контролю поведінки означає набуття людиною здатності до раціонального вибору і свободи волі за рахунок когнітивного прогресу позаситуативного ментального моделювання в управлінні поведінкою. Довільний і вольовий контроль суттєво доповнює розуміння регуляції поведінки лише через виділення контролю емоцій і когнітивного контролю в системі контролю імпульсивної поведінки [15]. За рахунок поєднання еволюційного розвитку пізнання у зв'язку з вибором індивід стає більш здатним до селекції поведінкових можливостей і модифікації власних дій. Раціональний аналіз є особливістю людського вибору, що передує свободі волі та заснований на майбутньому короткостроковому і довгостроковому інтересі. Здатність змінювати власну поведінку так, щоб максимізувати ситуаційний вииграш, досягти довготривалої переваги, підтримуючи значимі стандарти, стає високоадаптивною властивістю людської саморегуляції [7].

Когнітивний контроль, як механізм, що координує сенсорні і моторні процеси нижчого рівня відповідно до загальної ідеї, внутрішньої мети забезпечує вибір суб'єктом більш слабкої стимул-реакції, що має відношення до завдання в ході боротьби з сильнішими, але менш важливими для виконання завдання стимул-реакціями [16].

Процеси саморегуляції діяльності також науковцями представлені як свідоме регулювання людиною своєї поведінки, виражене в умінні цілеспрямовано долати труднощі. Так, В.К. Котирло пише, що “для довільної регуляції характерна свідомо цілеспрямованість поведінки, а для вольової – подолання труднощів і перешкод на шляху до мети” [10, с. 37]. На думку О.А. Черенєвої, воля є вищою формою довільної поведінки через оволодіння своїми спонуканнями, а саме, довільною дією в умовах подолання перешкод. В результаті довільної по-

будови спонукання соціально задана дія, що не є достатньо мотивованою, отримує додаткову спонуку – новий додатковий сенс і тим самим переходить на “особистісний рівень регуляції”. Необхідною умовою для цього є, мабуть, усвідомлення власної мотивації – як актуальної, так і тієї, що довільно формується суб’єктом [17].

Аналізуючи погляди на вольову регуляцію В.А. Селіванова, Є.П. Ільїн звертає увагу, що хоча довільність і виникає на рівні вже природного суб’єкта, основною формою регуляції поведінки вона стає на рівні соціального суб’єкта. Довільні дії і вчинки відрізняються від мимовільних тим, що здійснюються за рішенням самої людини – свідомо і навмисно, мотивовано, тобто за участю волі. За собом вольової регуляції служить таке особистісне утворення – зміна сенсу дії [7].

В свою чергу, В.А. Іванніков розглядає структуру вольової саморегуляції особистості з трьох блоків:

1) спонукальний блок включає силу мотиву і цілі, міру їх стійкості як динамічна характеристика блоку, змістовими характеристиками тут виступають – міра самостійності суб’єкта при постановці цілі, її усвідомленість, ієрархія мотивів, наявність прагнення до оцінки своєї діяльності, способи приписування успіхів або невдач;

2) виконавчий блок включає прояви способів реалізації цілей, як зовнішні (прийняті ззовні (від значущих інших), запозичені), так і вироблені особистістю (способи мобілізації себе на виконання певних завдань і способи, направлені на зміну себе) стосовно завдань (ситуацій);

3) результативний блок включає підсумки конкретних дій за рішенням завдань (імітація рішення або дійсне рішення), рівень сформованості вольових якостей, міра намічених програм дій (самовиховання, досягнення конкретних результатів), міра задоволеності собою, а також характер емоційних реакцій при зіткненні з труднощами [7].

Для особливих умов діяльності важливим є положення про співвідношення емоцій і волі в процесі регуляції поведінки при розвитку у людини так званих несприятливих психофізіологічних станів. Виникаючі емоції можуть дезорганізувати поведінку і діяльність, водночас сила волі виступатиме в ролі регулятора, компенсуючи негативні наслідки. Так, вольові якості забезпечують регуляцію поведінки та діяльності, зокрема терплячість здатна компенсувати відчуття втоми та бажання понизити інтенсивність роботи або припинити її при стомленні суб’єкта або монотонії. Рішучість дозволяє подолати тривожність та сумніви, сміливість – стан страху, завзятість і наполегливість – стан фрустрації, витримка – стани емоційного збудження (злості, радості) [7].

Водночас висока працездатність може досягатися і за рахунок гіперкомпенсаторної мобілізації енергетичних ресурсів за емоційної стимуляції діяльності (натхнення, радість, злість) без прояву вольового зусилля. Проте така регуляція є неекономною та містить в собі небезпеку перевтоми, хоча за надмірного вольового напруження теж існує небезпека зриву вищої нервової діяльності [7].

Ресурсною основою контролю поведінки є індивідуальні когнітивні, емоційні і вольові ресурси, інтегровані суб’єктом [15].

Уявлення про інтелектуальні ресурси [16] інтелектуально-особистісні ресурси [9; 13], що використовуються в регуляції активності людини, фактично зводяться до інтелектуальних, а емоційна і довільна регуляції стають похідними від когнітивного контролю. При цьому під інтелектуальними ресурсами розуміють сукупність міри інтелектуальних здібностей і метакогнітивної здатності індивідуальних когнітивних стилів [16].

Емоційний контроль, що також спирається на індивідуальні ресурси суб'єкта (інтенсивність, лабільність емоцій, імпульсивність, домінуюче емоційне забарвлення), тісно пов'язаний з когнітивним контролем і вольовою регуляцією [15].

Довільний (вольовий) контроль як підсистема контролю поведінки забезпечує довільність виконавчих дій, підпорядкування їх певній меті, стандартам, змісту. Довільність також пов'язана з розвитком префронтальної кортикальної системи, що забезпечує гальмівний контроль, гнучкість когнітивних і емоційних процесів, програмування дій, інтеграцію інформації [15].

Зазначимо, що когнітивна складова контролю поведінки у контексті її регуляції пов'язана з таким особистісним ресурсом як самоефективність людини. А. Бандура розглядав цей феномен через пізнавальні процеси як внутрішні переконання людини щодо здатності централізовано організовувати, використовувати та оновлювати свої ресурси з навколишнього середовища та управляти значущими подіями в своєму житті [20].

Самоефективність виступає регулятором актуальної поведінки через знання як треба діяти в даній ситуації у поєднанні з конкретною метою та впевненості в спроможності ці конкретні дії здійснити [20]. Самоефективність визначає свідоме прагнення вирішити проблему та узгоджується з внутрішнім локусом контролю особистості. Усвідомлення ситуації у процесі взаємовпливу суб'єкта діяльності та зовнішніх умов її здійснення на основі переконання людини щодо її особистої ефективності обумовлюють обрання способу дій, зважування необхідних зусиль, їх тривалості, та прояву пластичності щодо виникнення можливих труднощів задля позитивного розв'язання поставленого собі завдання. Це пов'язує самоефективність з самоповагою людини – позитивним баченням себе, своїх здібностей, спроможностей та наявних успіхів.

Важливим регулятором поведінки особистості є рефлексія, що на основі універсальності механізму дії, заснованого на принципі зворотнього зв'язку, проявляється на різних рівнях саморегуляції індивіда: від нейрофізіологічного рівня до особистісного. У дослідженнях рефлексії представниками природно-наукового підходу (П.К. Анохіна, Н.А. Бернштейна, В.М. Бехтерева, О.Р. Лурії, І.М. Сеченова) вона ототожнювалася з відчуттям свого тіла в процесі реальних рухових актів, й зворотній зв'язок забезпечував виконання регулятивної і конструктивної функцій, на основі яких рефлексивні процеси самосвідомості забезпечували цілісність і динамізм внутрішнього духовного світу людини (Б.Г. Ананьев, Л.С. Виготський, С.Л. Рубінштейн).

Визначення психічної саморегуляції як рівня регуляції активності, що відображає специфіку психічних засобів віддзеркалення і моделювання дійсності,

що її реалізують, у тому числі й рефлексії [18, с. 537], свідчить про зв'язок останньої з процесами самоконтролю та регуляції поведінки. Зокрема моделі-кондиції-чинники рефлексивно-вольової регуляції базуються на самоконтролі суб'єкта як одному з базальних інгредієнтів саморегуляції [19, с. 577].

Регулятивна роль рефлексії проявляється й у забезпеченні процесу самовизначення – через вірність собі й неоднорічне підпорядкування зовнішнім обставинам (за С.Л. Рубінштейном [14, с. 382]) та через самодетермінацію, власну активність, усвідомлене прагнення зайняти певну позицію (за К.О. Абульханова-Славською [1]).

За О.М. Леонтьєвим, суб'єктивний образ свого “Я” формується під впливом оцінного ставлення інших людей при співвідношенні мотивів, цілей і результатів своїх вчинків, дій з ідеалами і соціальними нормами, прийнятими в суспільстві. Рефлексія забезпечує узгодження зовнішньої практичної з внутрішньою розумовою діяльністю. Відношення до свого буття сприяє формуванню уявлення про самого себе у контексті спроможності на суспільно значимі вчинки й дії [12, с. 24]. Результатом такого саморозуміння за В.В. Знаковим стає пояснення своїх думок і відчуттів, мотивів поведінки, бачення сенсу вчинків, здатність зрозуміти детермінацію характеру, світогляду, ставлення до себе та розуміння іншими [6]. За О.Г. Асмоловим рефлексія забезпечує переосмислення особистісних стереотипів й перетворення всієї особистості через можливість стати в рефлексивну позицію до себе й переглянути власне ставлення до себе та навколишньої дійсності [2]. Рефлексія, як механізм регуляції поведінки, виражена у здатності займатися самоаналізом – критично переосмислювати власний досвід, коригувати поведінку (у тому числі професійну) [5; 8].

Таким чином, спираючись на позиції вчених (О.Г. Асмолова, В.П. Зінченка, А.В. Брушлинського, Ю.Н. Кулюткіна, Ф.Є. Василюка, М.Р. Гінзбурга), регулятивна функція рефлексії проявляється в забезпеченні прагнення людини до самоаналізу, самоосмислення і переосмислення, стимулювання процесів самосвідомості, збагачення “Я-концепції” людини, особистісного самоудосконалення в цілому.

Проведений аналіз досліджень дозволив запропонувати модель регуляції поведінки жінок-військовослужбовців (рис. 1).

Представлена модель регуляції поведінки відображає ієрархічні рівні за мимовільною та довільною формами регуляції (сенсорно-перцептивний, операційно-технічний, мотиваційно-ціннісний та рефлексивно-оціночний), механізми яких послідовно формуються в процесі особистісно-професійного становлення жінок-військовослужбовців, та узгоджена як зі структурними компонентами особистості так і з логікою її розвитку від індивідуального рівня до рівня суб'єкта військово-професійної діяльності. Вона дозволяє охопити і систематизувати описані вище види, форми, рівні й функціональні механізми регуляції поведінки та її прояви.

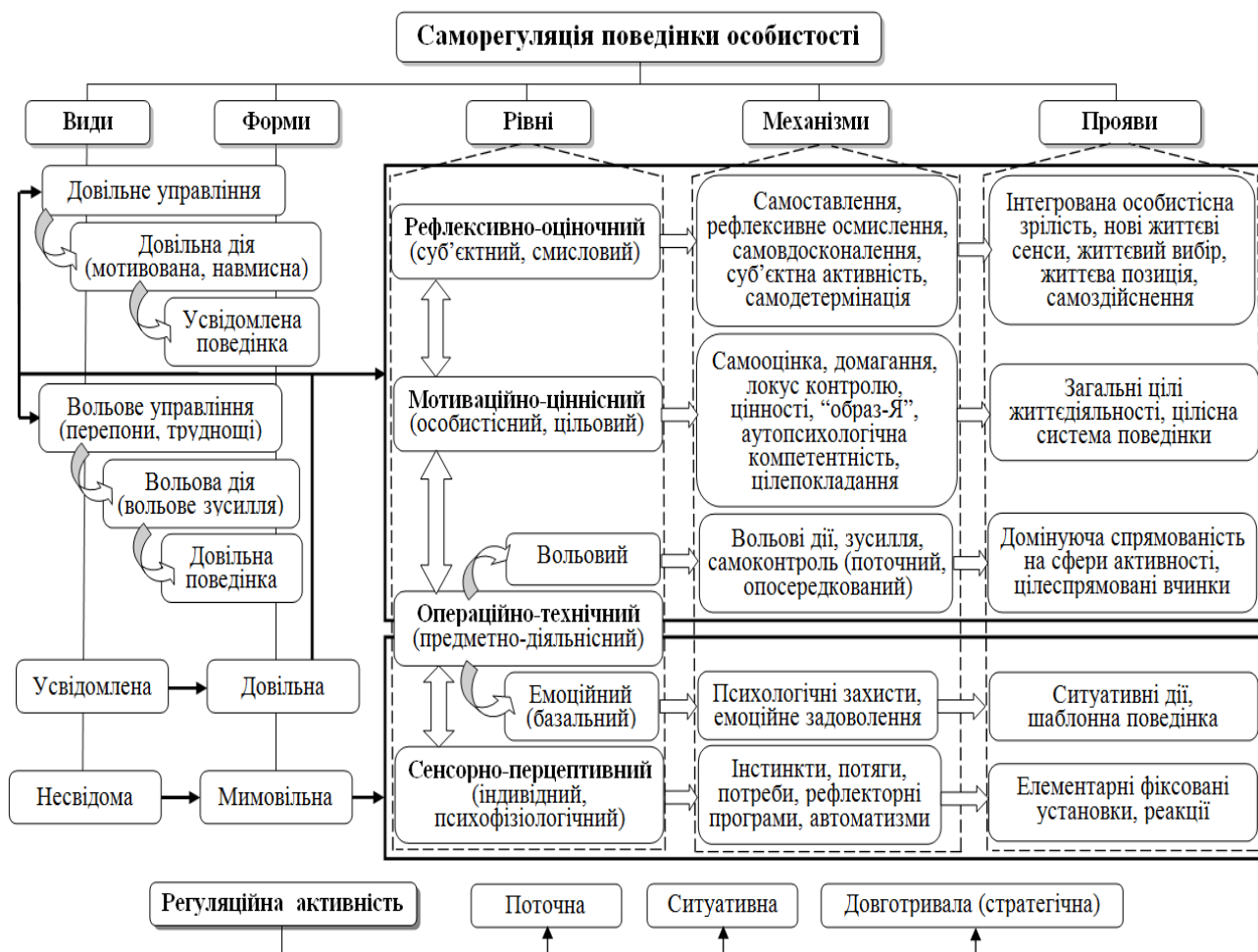

Рис. 1. Модель саморегуляції поведінки жінок-військовослужбовців

Механізми регуляції поведінки жінок-військовослужбовців та їх складові можуть бути представлені на відповідних рівнях сенсорно-перцептивному (відображає індивідуальний, психофізіологічний рівень), операційно-технічному (відображає предметно-діяльнісний рівень), мотиваційно-ціннісному (відображає особистісний, цільовий рівень) та рефлексивно-оціночному (відображає суб'єктний, смисловий рівень). При цьому зазначені рівні проявляються через мимовільну та довільну форми регуляції поведінки. Мимовільній відповідають сенсорно-перцептивний та емоційна (базальна) складова операційно-технічного рівня, а довільній – вольова складова операційно-технічного рівня, мотиваційно-ціннісний та рефлексивно-оціночний рівні.

Дана модель є цілісною і внутрішньо несуперечливою в змістовому і термінологічному аспекті і може бути покладена в основу розроблення критеріїв, показників, та на їх основі – методичного інструментарію й програми емпіричного дослідження психологічних механізмів регуляції поведінки жінок-військовослужбовців.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Розроблена структурно-функціональна модель саморегуляції поведінки жінок-військовослужбовців відображає ієрархічні рівні за мимовільною та довільною формами саморегуляції, механізми яких послідовно формуються в процесі осо-

бистісно-професійного становлення, та узгоджена як зі структурними компонентами особистості так і з логікою її розвитку від індивідуального рівня до рівня суб'єкта військово-професійної діяльності.

Перспективою подальших досліджень є вивчення психологічних особливостей механізмів саморегуляції поведінки у жінок-військовослужбовців на різних етапах їх професійного становлення.

Список використаних джерел

1. Абульханова-Славская, К. А. О субъекте психической деятельности / К. А. Абульханова-Славская. – М., 1973. – 288 с.
2. Асмолов, А. Г. Психология личности: [учебник] / А. Г. Асмолов. – М.: Изд-во МГУ, 1990. – 367 с.
3. Висковатова, Т. П. Современные подходы к проблеме регуляции психических состояний личности / Т. П. Висковатова // Вісник ОНУ. Сер.: Психологія. – 2013. – Т. 18, вип. 4(30). – С. 55–59.
4. Габдреева, Г. Ш. Методы регуляции психического состояния / Г. Ш. Габдреева. – Москва-Санкт-Петербург, 2004 // Психология состояний : хрестоматія : учебное пособие / ред. А. О. Прохоров. – Москва : Пер Сэ ; Санкт-Петербург : Речь, 2004. – С. 516–530.
5. Гапоненко, Л. Развитие рефлексии как психологического механизма коррекции профессиональной поведінки у педагогическому спілкуванні / Л. Гапоненко // Рідна школа. – 2002. – № 4. – С. 14–16.
6. Знаков, В. В. Самопонимание субъекта как когнитивная и экзистенциальная проблема / В. В. Знаков // Психологический журнал. – 2005. – Т. 26. № 1. – С. 18–28.
7. Ильин, Е. П. Психология воли / Е. П. Ильин. – 2-е изд. – СПб.: Питер, 2009. – 368 с.
8. Конопкин, О. А. Психологические механизмы регуляции деятельности / О. А. Конопкин. – М.: ЛЕНАНД, 2011. – 320 с.
9. Корнилова, Т. В. Саморегуляция и личностно-мотивационная регуляция принятия решений / Т. В. Корнилова // Субъект и личность в психологии саморегуляции / Под ред. В. И. Моросановой. – М.-Ставрополь: ПИ РАО, СевКавГТУ, 2007. – С. 181–194.
10. Котырло, В. К. К вопросу о генезисе произвольности психических процессов / В. К. Котырло // Проблемы психологии воли: материалы IV науч. конф. – Рязань, 1974. – С. 87–94.
11. Кучмеев, О. О. Основні рівні регуляції індивідуальної поведінки жінки / О. О. Кучмеев // Проблеми загальної та педагогічної психології : збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка. – К., 2006. – Т. VIII, част. 8. – С. 131–137.
12. Леонтьев, А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М.: Политиздат, 1975. – 304 с.
13. Леонтьев, Д. А. Личностный потенциал как потенциал саморегуляции // Ученые записки кафедры общей психологии МГУ им. М. В. Ломоносова. Вып. 2 / Под ред. Б. С. Братуся, Е. Е. Соколовой. М.: Смысл, 2006. – С. 85–105.
14. Рубинштейн, С. Л. Проблемы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – М., 1973. – 423 с.
15. Сергиенко, Е. А. Контроль поведения как субъектная регуляция / Е. А. Сергиенко, Г. А. Виленская, Ю. В. Ковалева. – М.: Изд-во “Институт психологии РАН”, 2010. – 352 с.
16. Холодная М. А. Когнитивные стили. О природе индивидуального ума. – 2-е изд. – СПб.: Питер, 2004. – 384 с.
17. Черенева, Е. А. Проблема воли и произвольности в психологии / Е. А. Черенева // Вестник Бурятского государственного университета. 2001. – № 5. – С. 39–42.
18. Шапарь, В. Б. Новейший психологический словарь / В. Б. Шапарь, В. Е. Россоха, О. В. Шапарь; Под общей ред. В. Б. Шапаря. – Изд. 2-е. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2006. – 808 с.
19. Юрчук, В. В. Современный словарь по психологии / В. В. Юрчук. – Минск: Элайда, 2000. – 704 с.
20. Bandura, A. Regulation of cognitive processes through perceived self-efficacy / A. Bandura // Developmental Psychology. – 1989. – Vol. 25. – P. 729–735.

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Abul'hanova-Slavskaja, K. A. O subekte psihicheskoj dejatel'nosti / K. A. Abul'hanova-Slavskaja. – M., 1973. – 288 s.
2. Asmolov, A. G. Psihologija lichnosti: [uchebnik] / A. G. Asmolov. – M.: Izd-vo MGU, 1990. – 367 s.
3. Viskovatova, T. P. Sovremennye podhody k probleme reguljacji psihicheskikh sostojanij lichnosti / T. P. Viskovatova // Visnik ONU. Ser.: Psihologija. – 2013. – T. 18, vip. 4(30). – S. 55–59.
4. Gabdreeva, G. Sh. Metody reguljacji psihicheskogo sostojanija / G. Sh. Gabdreeva. – Moskva-Sankt-Peterburg, 2004 // Psihologija sostojanij : hrestomatija : uchebnoe posobie / red. A. O. Prohorov. – Moskva : Per Sje ; Sankt-Peterburg : Rech', 2004. – S. 516–530.
5. Gaponenko, L. Rozvitok refleksii jak psihologichnogo mehanizmu korekcii profesijnoj povedinki u pedagogichnomu spilkuvanni / L. Gaponenko // Ridna shkola. – 2002. – № 4. – S. 14–16.
6. Znakov, V. V. Samoponimanie subekta kak kognitivnaja i jekzistencial'naja problema / V. V. Znakov // Psihologicheskij zhurnal. – 2005. – T. 26. № 1. – S. 18–28.
7. Il'in, E. P. Psihologija voli / E. P. Il'in. – 2-e izd. – SPb.: Piter, 2009. – 368 s.
8. Konopkin, O. A. Psihologicheskie mehanizmy reguljacji dejatel'nosti / O. A. Konopkin. – M.: LENAND, 2011. – 320 s.
9. Kornilova, T. V. Samoreguljacija i lichnostno-motivacionnaja reguljacija prinjatija reshenij / T. V. Kornilova // Subjekt i lichnost' v psihologii samoreguljacji / Pod red. V. I. Morosanovoj. – M.-Stavropol': PI RAO, SevKavGTU, 2007. – S. 181–194.
10. Kotyrlo, V. K. K voprosu o genezise proizvol'nosti psihicheskikh processov / V. K. Kotyrlo // Problemy psihologii voli: materiały IV nauch. konf. – Rjazan', 1974. – S. 87–94.
11. Kuchmeev, O. O. Osnovni rivni reguljacji individual'noj povedinki zhinki / O. O. Kuchmeev // Problemi zagal'noj ta pedagogichnoj psihologii : zbirnik naukovih prac' Institutu psihologii im. G. S. Kostjuka APN Ukraïni / za red. S. D. Maksimenka. – K., 2006. – T. VIII, chast. 8. – S. 131–137.
12. Leont'ev, A. N. Dejatel'nost'. Soznanie. Lichnost' / A. N. Leont'ev. – M.: Politizdat, 1975. – 304 s.
13. Leont'ev, D. A. Lichnostnyj potencial kak potencial samoreguljacji // Uchenye zapiski kafedry obshhej psihologii MGU im. M. V. Lomonosova. Vyp. 2 / Pod red. B. S. Bratusja, E. E. Sokolovoj. M.: Smysl, 2006. – S. 85–105.
14. Rubinshtejn, S. L. Problemy obshhej psihologii / S. L. Rubinshtejn. – M., 1973. – 423 s.
15. Sergienko, E. A. Kontrol' povedenija kak subektnaja reguljacija / E. A. Sergienko, G. A. Vilenskaja, Ju. V. Kovaleva. – M.: Izd-vo "Institut psihologii RAN", 2010. – 352 s.
16. Holodnaja M. A. Kognitivnye stili. O prirode individual'nogo uma. – 2-e izd. – SPb.: Piter, 2004. – 384 s.
17. Chereneva, E. A. Problema voli i proizvol'nosti v psihologii / E. A. Chereneva // Vestnik Burjatskogo gosudarstvennogo universiteta. 2001. – № 5. – S. 39–42.
18. Shapar', V. B. Novejšij psihologicheskij slovar' / V. B. Shapar', V. E. Rossoha, O. V. Shapar'; Pod obshhej red. V. B. Shaparja. – Izd. 2-e. – Rostov-na-Donu: Feniks, 2006. – 808 s.
19. Jurchuk, V. V. Sovremennij slovar' po psihologii / V. V. Jurchuk. – Minsk: Jelajda, 2000. – 704 s.
20. Bandura A. Regulation of cognitive processes through perceived self-efficacy / A. Bandura // Developmental Psychology. – 1989. – Vol. 25. – P. 729–735.

Ivanova O.A. The model of female soldier's conduct self-regulation. In the article the essence and structure of self-regulation of behavior women in uniform as external and internal arbitrary involuntary purposeful human activity of multi-determination. It includes various spheres of human mental multifunctional integral in their interaction under operating conditions, the rate of rational and efficient use of available mental resources. The structural-functional model of self-regulation of behavior of female soldiers, which are types, forms, levels, tools and behaviors, the relationship established mechanisms for self-regulation of behavior with appropriate psychological characteristics. The model reflects the hierarchical levels by involuntary and arbitrary forms of self-regulation mechanisms are sequentially formed in the personal and professional development, and

agreed with the individual structural components and the logic of development of individual level to the level of the military profession.

The mechanisms of self-regulation of female soldier's behavior and their components are at appropriate levels of sensory-perceptual, operational and technical, motivational and evaluative and reflective-estimated. In this case, these levels occur through involuntary and arbitrary forms of self-regulation of behavior. Involuntary correspond sensory-perceptual and emotional (basal) component of operational and technical level, and arbitrary - volitional component of operational and technical level, motivational value-reflexive and evaluative level.

Key words: behavior, self-regulation, mechanisms of self-regulation, self-regulation model, female soldiers.

УДК 925: 159.923

Івашкевич Е.З.

НЕВЕРБАЛЬНІ ПІДХОДИ ЩОДО ВИМІРЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ ОСОБИСТОСТІ ТА СТРУКТУРА СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПЕДАГОГА

Івашкевич Е.З. Невербальні підходи щодо вимірювання соціального інтелекту особистості та структура соціального інтелекту педагога. В статті охарактеризовано невербальні підходи щодо вимірювання соціального інтелекту. Запропоновано та описано авторську концепцію соціального інтелекту педагога.

Зазначено, що соціальний інтелект педагога вміщує три підструктури: когнітивну, мнемічну та емпатійну тощо. Наголошено, що когнітивна підструктура соціального інтелекту включає в себе сукупність досить стійких знань, оцінок, правил інтерпретації подій, поведінки людей, їх взаємовідносин і т.д. на основі сформованої системи інтерпретацій на мікроструктурному і макроструктурному рівнях. В статті зазначено, що мнемічна складова соціального інтелекту педагога характеризує наявність у індивіда здатності до інтерпретації явищ, подій життя, поведінки інших людей і свого власного як суб'єкта цих подій. Вказано, що емпатійна складова соціального інтелекту більшою мірою залежить від того, яку форму поведінки педагог обирає в якості пріоритетної.

Ключові слова: інтелект, соціальний інтелект, невербальні підходи, когнітивна, мнемічна та емпатійна підструктури соціального інтелекту.

Івашкевич Э.З. Невербальные подходы к измерению социального интеллекта личности и структура социального интеллекта педагога. В статье дана характеристика невербальным подходам к измерению социального интеллекта.

Предложена и описана авторская концепция социального интеллекта педагога, которая предусматривает, что социальный интеллект содержит когнитивную, мнемическую и эмпатийную подструктуры. Подчеркнуто, что, в частности, когнитивная подструктура социального интеллекта включает в себя совокупность достаточно устойчивых знаний, оценок, правил интерпретации событий, поведения людей, их взаимоотношений и т.д. на основе сложившейся системы интерпретаций на микроструктурном и макроструктурном уровнях. В статье подчеркивается, что мнемическая составляющая социального интеллекта педагога характеризует наличие у индивида способности к интерпретации явлений, событий жизни, поведения других людей и своего собственного как субъекта этих событий. Отмечено, что эмпатийная составляющая социального интеллекта в большей степени зависит от того, какую форму поведения выбирает педагог в качестве приоритетной.

Ключевые слова: интеллект, социальный интеллект, невербальные подходы, когнитивная, мнемическая и эмпатийная подструктуры социального интеллекта.

Вступ. В останні десятиліття формування та виховання особистості постає важливим суспільним завданням. У зв'язку з цим неабиякої актуальності набувають питання професійної підготовки майбутніх педагогів до реалізації професійних функцій відповідно до нових ідей, цілей і цінностей освіти, а та-